



TIJORIY BANKLARDA INNOVATSION LOYIHALARNI RIVOJLANTIRISH ZARURIYATI

Amandurdiyev Dilmurad Yodgorovich

*Raqamli iqtisodiyot va agrotexnologiyalar universiteti
Magistratura bosqichi "Loyiha boshqaruvi" guruhi 1 kurs talabasi*

Annotatsiya. *Mazkur maqolada O'zbekiston tijorat banklarining zamonaviy iqtisodiy sharoitda innovatsion loyihalarni rivojlantirish zaruriyati tahlil qilinadi. Raqamli transformatsiya jarayonida moliyaviy xizmatlar sektori oldida turgan strategik vazifalar, mijoz kutishlarining o'zgarishi, texnologik chaqqonlik va moliyaviy inklyuziya bilan bog'liq talablar yoritiladi. Shuningdek, innovatsion tashabbuslarning huquqiy, texnologik va institutsional asoslari muhokama etiladi.*

Kalit so'zlar: *tijorat banki, innovatsiya, raqamli transformatsiya, fintech, moliyaviy inklyuziya, bank strategiyasi.*

KIRISH

Jahon moliya bozorida yuz berayotgan o'zgarishlar, xususan sun'iy intellekt, blokcheyn, bulutli xizmatlar, hamda iste'molchilarning raqamli xizmatlarga bo'lgan talabining oshib borayotgani — bank tizimida innovatsion loyihalarni rivojlantirishni dolzarb vazifaga aylantirmoqda. Ayniqsa, O'zbekiston singari rivojlanayotgan mamlakatlar uchun bu yo'nalish nafaqat xizmat sifatini oshirish, balki iqtisodiy o'sishni jadallashtirish va global moliyaviy integratsiyada faol ishtirok etishning kafolatidir [1].

Ayni paytda O'zbekiston tijorat banklarida innovatsion jarayonlar bir necha yo'nalishda amalga oshirilmoqda, biroq bu harakatlar tizimli yondashuv va institutsional strategiya bilan mustahkamlanmasa, islohotlar samarasi vaqtinchalik bo'lib qolishi mumkin.



ASOSIY QISM

Birinchi navbatda, bozor talabining keskin o'zgarishi innovatsiyalarni joriy etishni majburiy holga aylantirmoqda. Mijozlar — ayniqsa yosh avlod vakillari — bank xizmatlaridan tez, qulay, shaxsiylashtirilgan va mobil formatda foydalanishni istaydi. An'anaviy filiallar va qog'ozli hujjatlar bilan ishlash modeli zamon talablari bilan mos kelmayapti. Raqobatning kuchaygani, jumladan fintech kompaniyalarning ko'paygani sharoitida bank mijozni yo'qotmasligi uchun innovatsiyalar orqali unga qiymat yaratishga majbur.

Ikkinchi jihat — mamlakatda moliyaviy inklyuziya darajasini oshirish zarurati. Aholining chekka hududlarida yashovchi qatlamlari, kichik tadbirkorlar, norasmiy ishchilar uchun zamonaviy bank xizmatlari orqali moliyaviy tizimga qo'shilishni ta'minlash strategik ahamiyatga ega. Bu esa faqatgina mobil bank ilovalari, USSD-servislar, agentlik bankchiligi va biometrik autentifikatsiyaga asoslangan loyihalar orqali amalga oshirilishi mumkin [2].

Uchinchidan, O'zbekiston tijorat banklarida innovatsion loyihalar orqali operatsion barqarorlikni ta'minlash zarur. So'nggi yillarda Markaziy bank tomonidan bank kapitaliga qo'yilayotgan talablarning oshishi, risklarni boshqarish tizimining qat'iylashuvi banklardan ichki jarayonlarni takomillashtirishni talab qilmoqda. Masalan, kredit portfelini raqamli tahlil qilish, firibgarlikni oldindan aniqlovchi algoritmlar, avtomatik moliyaviy hisobot tizimlari orqali bank operatsion samaradorligini va barqarorligini oshiradi.

Innovatsion loyihalarni joriy etishda O'zbekiston banklari xalqaro moliyaviy institutlar bilan hamkorlik qilish orqali texnologik va uslubiy bilimlarni import qilishga majbur. Jahon banki, IFC, EBRD kabi tashkilotlarning qo'llab-quvvatlashi asosida joriy etilayotgan transformatsiya loyihalari, masalan, "Digital Uzbekistan 2030" strategiyasiga muvofiq bo'lgan dasturlar, banklar uchun innovatsion infratuzilma yaratishning huquqiy va texnik asoslarini mustahkamlab bermoqda.

Yana bir muhim jihat — innovatsion transformatsiyada inson kapitali tayyorligi. Zamonaviy bank xizmatlari sun'iy intellekt asosida ishlashi mumkin,



biroq ularni boshqarish, tizimlashtirish va moslashtirish uchun yuqori malakali texnologik mutaxassislar zarur. Shu bois, O'zbekistonda bank xodimlarini raqamli ko'nikmalar bilan ta'minlash, startaplar bilan integratsiyani yo'lga qo'yish va kadrlar tayyorlov tizimini isloh qilish innovatsion loyihalar samaradorligini belgilovchi asosiy faktor hisoblanadi [3].

Tijorat banklarida innovatsion loyihalarni rivojlantirish zaruriyatini belgilovchi omillardan yana biri bu – transchegaraviy to'lov xizmatlariga bo'lgan talabning keskin oshganidir. Ayni paytda O'zbekistonda xorijga ishlash uchun ketgan fuqarolar soni va ularning yuborayotgan pul o'tkazmalari miqdori yil sayin ortmoqda. Ushbu to'lovlar tezkor, xavfsiz va arzon bo'lishi talab qilinmoqda. An'anaviy SWIFT tizimi esa sekinligi va yuqori komissiya stavkalari bilan tanqid qilinmoqda. Shu bois, tijorat banklari blokcheyn texnologiyasiga asoslangan, real vaqt rejimida ishlovchi to'lov tizimlariga ehtiyoj sezmoqda. Bu esa nafaqat foydalanuvchi qulayligini oshiradi, balki banklar uchun xizmat ko'rsatish narxini pasaytiradi va daromadni ko'paytiradi. Masalan, "RippleNet" kabi tizimlar joriy etilishi bilan xalqaro to'lovlar narxi 30–50% gacha kamaytirilgan davlatlar mavjud.

Bundan tashqari, O'zbekiston tijorat banklari uchun barqaror raqamli ekotizim yaratish ham innovatsion loyihalarning zarurligini taqozo etmoqda. Raqamli ekotizim — bu faqat bank xizmatlari emas, balki ular bilan integratsiyalashgan sug'urta, investitsiya, elektron tijorat, ta'lim va sog'liqni saqlash kabi xizmatlarni bir platformaga jamlagan tizimdir. Bu orqali banklar o'z faoliyatini an'anaviy kreditlashdan tashqariga chiqarib, yangi daromad manbalarini yaratadi. Masalan, Xitoyning "Ant Group" kompaniyasi bank xizmatlaridan tashqari, e-commerce va mikro-investitsiya xizmatlari orqali foydalanuvchining butun moliyaviy hayotini nazorat qiladi. O'zbekistonda bunday modelni joriy qilish yaqin kelajakda bank sektorining moliyaviy mustahkamligini oshiradi [4].

Innovatsion loyihalarni rivojlantirishda yana bir strategik jihat — bu sun'iy intellekt asosida kredit risklarini avtomatik baholash tizimlarini joriy etishdir.



Ayni vaqtda ko'plab banklar mijoz kreditga ariza berganida uni inson xodim tomonidan tekshirib chiqadi. Bu jarayon subyektivlik, vaqt talabi va noto'g'ri baholash ehtimoli bilan tavsiflanadi.

XULOSA VA MUNOZARA

O'zbekiston tijorat banklarida innovatsion loyihalarni rivojlantirish — bu texnologik jarayon emas, balki kompleks transformatsiyadir. U moliyaviy barqarorlik, bozor talabiga moslashuvchanlik, xalqaro raqobatbardoshlik va iqtisodiy inklyuziyani ta'minlovchi asosiy vositadir. Banklar bu jarayonda nafaqat texnik infratuzilmani, balki xizmatlar falsafasini, strategik qarorlarni va inson resurslarini yangilashi zarur.

Yaqin kelajakda blokcheyn asosida ishlovchi to'lov tizimlari, raqamli valyuta integratsiyasi, smart-kontraktli moliyalashtirish va sun'iy intellekt asosidagi qaror qabul qilish mexanizmlari O'zbekiston bank sektorining asosiy poydevoriga aylanishi kutilmoqda. Bunga esa bugun qo'yilayotgan innovatsion tashabbuslar asos yaratadi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. IFC. Digital Banking: Enhancing Financial Access. – 2020.
2. Deloitte. Future of Banking in Emerging Markets. – 2022.
3. Axborot texnologiyalari va kommunikatsiyalarini rivojlantirish vazirligi: "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasi, 2020.
4. McKinsey & Co. How Banks Can Unlock the Full Value of Digital. – 2023.